

نیاز بشر به دین
از دیدگاه علامه حلی و ابن میثم بحرانی
(۲)

اشاره

در سلسله بحث‌های نیاز بشر به دین از دیدگاه برخی از متکلمان مسلمان، در شماره گذشته، نیاز بشر به دین از دیدگاه خواجه نصیرالدین طوسی را مورد بررسی قرار دادیم، اینک در این شماره، این مسئله را از دیدگاه علامه حلی و ابن میثم بحرانی مورد بحث قرار می‌دهیم:

است. این کتاب یکی از بهترین شرح‌هایی است که بر کتاب تجرید الاعتقاد خواجه طوسی نوشته شده است. او از شاگردان خواجه طوسی است و اندیشه کلامی او متأثر از آرای خواجه می‌باشد. او در کتاب «مناهج الیقین» فواید بعثت را برشمرده است که تفاوت چندانی با

۱. علامه حلی

حسن بن یوسف حلی، معروف به علامه حلی از متکلمان نامدار شیعی در قرن هفتم و هشتم است. او دارای آثار متعدد کلامی است. معروف‌ترین اثر او «کشف المراد فی شرح تجرید الاعتقاد»

- آن چه در کشف المراد بیان کرده است ندارد. به سخن دیگر آرای وی در واقع شرح و بسط آن چیزی است که خواجه طوسی به اختصار بیان کرده است. به نظر وی مهم ترین فواید بعثت امور زیر است:
۱. خبر دادن از عقاب اخروی اهل معصیت. به نظر وی عقل بشر مرتکب معصیت را مستحق عقوبت می داند، لیکن دلالتی بر وقوع آن ندارد. اطمینان سمعی که اخبار از عقاب اخروی اهل معصیت می دهند، عامل بازدارنده از معصیت محسوب می گردند.
 ۲. معرفی مصالح و مفاسد
 ۳. تأکید نمودن احکام عقلی، مانند وحدانیت خداوند و صفات او
 ۴. تأسیس تکالیف شرعی که عقل بشر هیچ راهی برای شناخت آن ندارد.
 ۵. حفاظت عقل بشر از گرفتار شدن در ورطه شهوات.
 - تعالیم وحیانی میزانی است که عقول آدمیان را از گرفتار شدن به اموری که منافی با عقل است، باز می دارد.
۶. شناساندن برخی از صفات خداوند که عقل بشر بدون استمداد از وحی راهی برای شناخت آن ندارد، مانند کلام، سمع و بصر.
۷. شناساندن حسن و قبح برخی افعال و رفتار آدمیان.
۸. ازاله خوف و حیرت.
۹. بیان منافع و مضاری که در نباتات موجود است و عقل از شناخت آن عاجز است.
۱۰. رفع اختلاف و تنازعی که نتیجه زندگی اجتماعی بشر است.
۱۱. معرفی صنایعی که از عقل بشر پنهان است.^(۱)

۲. ابن میثم بحرانی

کمال الدین بن میثم بحرانی، متکلم شهیر شیعی از علمای قرن هفتم است. او تألیفات متعددی در علوم مختلف مانند فلسفه، کلام، تفسیر، حدیث از خود به جا گذاشته است. برخی از آثار او عبارت است از: قواعد المرام فی علم الکلام، شرح نهج البلاغه، شرح صد کلمه و معراج

۱. ر.ک: علامه حسن بن یوسف حلی: مناہج الیقین فی اصول الدین، صص ۲۶۴-۲۶۵.

السماوی .

او در سال ۶۷۹ هجری قمری در بحرین درگذشت . قبر شریف او در قریه «هلنا» یکی از قرای «ماحوز» در بحرین است . (۲)

او برای اثبات نیاز بشر به نبی و تعالیم و حیانی ، جز مشرب حکماء طریق دیگری ارائه نمی کند . او در تعریف نبی می گوید :
«انه الإنسان المأمور من السماء باصلاح أحوال الناس في معاشهم ومعادهم» . (۳)

: «نبی انسانی است که با مأموریت آسمانی اش متکفل اصلاح معاش و معاد مردم است» .

او با این تعریف از نبی ، گستره شریعت را منحصر به اصلاح و تنظیم مناسبات اجتماعی زندگی دنیوی بشر نکرده ، بلکه دنیا و آخرت را به هم پیوسته است .

او گرچه قلمرو نبوت را همه امور

مربوط به دنیا و آخرت مردم می داند ، لیکن به تفصیل این امور نپرداخته است ، تا دقیقاً معلوم شود که در چه حوزه‌هایی به نبی و تعالیم و حیانی نیاز بوده و در چه حوزه‌هایی به عقل و اندیشه بشر واگذار شده است .

نحوه استدلال او در نیازمندی بشر به نبی و تعالیم و حیانی بدین قرار است :

«وجود النبى ضرورى في بقاء نوع الإنسان واصلاح أحواله في معاشه ومعاده وكل ما كان ضرورياً في ذلك فهو واجب في الحكمة الإلهية فوجود النبى واجب في الحكمة الإلهية» . (۴)

بحرانی در توضیح کبرای این قضیه می گوید : بقای نوع بشر برای غیایاتی است که بر تکالیف مترتب است و آن عبارت است از نیل به کمالات و وجود تکالیف سمعی نیز بر وجود نبی متوقف است .

بنابراین بشر به نبی و دین الهی نیازمند است ، تا با عمل به تکالیف به کمالاتی که بر آن مترتب است ، دست پیدا کند .

۲ . ر . ك : شيخ عباس محدث قمی : كرامات الرضوية في أحوال علماء المذهب الجعفرية ، ص ۶۸۹ .

۳ . کمال الدین بحرانی : قواعد المرام في علم الکلام ، ص ۶۹ .

۴ . همان ، ص ۶۹ .